

MODALITETI IZRAŽAVANJA PRISTANKA NEDRŽAVNIH AKTERA NA VEZANOST PRAVILIMA MEĐUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA

Dr. sc. Rutvica Rusan Novokmet*

UDK: 341.215:341.24

341.461/462

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: prosinac 2017.

U radu se analiziraju pojam i pravni položaj nedržavnih aktera kao stranaka nemeđunarodnih oružanih sukoba, s posebnim osvrtom na odredbe zajedničkog čl. 3. Ženevskih konvencija za zaštitu žrtava rata iz 1949. te Dopunskog protokola II uz Ženevske konvencije iz 1977. godine, kao temeljnog međunarodnog okvira koji regulira postupanje svih stranaka u nemeđunarodnim oružanim sukobima. Analizirajući pravni temelj obvezatnosti spomenutih pravnih normi u odnosu na nedržavne aktere autorica upućuje na neravnopravan položaj koji nedržavni akteri imaju u odnosu na države zbog nemogućnosti da formalno postanu strankama navedenih međunarodnih ugovora. U tom kontekstu iznose se prednosti alternativnih mehanizama (sklapanja drugih međunarodnih ugovora, davanja jednostranih izjava ili izjava o obvezivanju) kojima nedržavni akteri mogu izraziti svoju volju i pristanak da budu vezani pravilima međunarodnog humanitarnog prava, što može imati pozitivan učinak i na njihovu svijest o odgovornosti za kršenje tih pravila.

Ključne riječi: nedržavni akteri, Ženevske konvencije iz 1949., Dopunski protokol II o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba iz 1977., jednostrane izjave, odgovornost nedržavnih aktera

* Dr. sc. Rutvica Rusan Novokmet, poslijedoktorandica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Trg Republike Hrvatske 14, Zagreb; rrusan@pravo.hr;
ORCID ID: orcid.org/0000-0002-6235-1012

1. POJAM NEDRŽAVNIH AKTERA KAO STRANAKA NEMEĐUNARODNIH ORUŽANIH SUKOBA

Djelovanje i aktivnosti brojnih nedržavnih aktera u svakodnevnom životu imaju sve veći utjecaj na zbivanja u međunarodnoj zajednici i na području međunarodnoga prava. Promatrajući nedržavne aktere upravo s međunarodnopravnog gledišta najčešće rasprave tiču se njihova statusa, odnosno njihovih međunarodnih prava i obveza, priznavanja njihova pravnog subjektiviteta te njihove odgovornosti za kršenje međunarodnoga prava.

Kad govorimo o definiciji i obilježjima nedržavnih aktera u najširem smislu, osnovna značajka koju dijele najraznolikiji nedržavni akteri upravo je njihova odvojenost, odnosno autonomnost od državne vlasti, tj. djelovanje koje je neovisno od utjecaja, kontrole ili financiranja od strane država ili grupa država, odnosno nastanak pod političkim utjecajem izvan državne kontrole.¹ Preciznije određenje pojma nedržavnih aktera usvojilo je Udruženje za međunarodno pravo (*International Law Association (ILA)*), koje je 2007. godine počelo s radom na projektu vezanom uz nedržavne aktere u međunarodnom pravu. Tim su projektom obuhvaćena sva relevantna pitanja vezana uz pojavu, definiranje, razlikovanje nedržavnih aktera, njihov pravni položaj u međunarodnom pravu, utjecaj na stvaranje međunarodnog prava, njihovu pravnu osobnost, kao i njihovu međunarodnopravnu odgovornost.² Osnovna zadaća Odbora ILA-e za nedržavne aktere bila je ispitati pravni položaj nedržavnih aktera u međunarodnom pravu te pridonijeti široj akademskoj raspravi o odnosu nedržavnih aktera prema državama i međunarodnim organizacijama.³

Stavivši naglasak na sadržaj njihova ponašanja i djelovanja Odbor za nedržavne aktere isključio je iz definicije nedržavnih aktera sva ona tijela koja se sastoje od država i kojima upravljaju ili koje kontroliraju države ili grupa država okupljenih u međunarodnu vladinu organizaciju te federalne jedinice države i teritorijalne entitete koji još nisu stekli sve pretpostavke državnosti.⁴ Zatim je Odbor ILA-e nedržavne aktere svrstao u pet kategorija: a) međunarodne nevladine organizacije (*non-governmental organizations (NGOs)*); b) multinacionalne kompanije (*multinational enterprises (MNEs)*), poznatije pod nazivom transna-

¹ Opširnije o definiciji nedržavnih aktera vidi u: Josselin, D.; Wallace, W. (ur.), *Non-State Actors in World Politics*, Palgrave, Basingstoke et al., 2001., str. 3 – 4.

² Vidi *First Report of the Committee, Non-State Actors In International Law: Aims, Approach and Scope of Project and Legal Issues*, International Law Association, The Hague Conference (2010), International Law Association Reports on Conferences, sv. 74, 2010., str. 630 – 675.

³ *Ibid.*, str. 631.

⁴ Poput Kosova ili Palestine. *Ibid.*, str. 636 – 637.

cionalne korporacije (*transnational corporations* (TNCs)), privatne sigurnosne kompanije te fizičke i pravne osobe koje pripadaju u kategoriju stranih investitora; c) organizirane naoružane skupine, pobunjeničke skupine, ustanici i ustanici priznati kao zaraćena stranka, te općenito stranke unutarnjih oružanih sukoba koji dosežu prag za primjenu odredaba međunarodnog humanitarnog prava, osobito zajedničkog čl. 3. Ženevskih konvencija (poput *Eritrean People's Liberation Front* (EPLF), *Sudan People's Liberation Movement/Army* (SPLM/A)), kao i oslobodilački pokreti; d) *sui generis* entiteti i drugi jedinstveni entiteti, poput Međunarodnog odbora Crvenog križa (ICRC), Sveta Stolica, Malteški viteški red, i e) organizirani domorodački i plemenski narodi.⁵

S obzirom na to da je u fokusu ovoga rada analiza temeljnog međunarodnopravnog okvira koji regulira nemeđunarodne oružane sukobe, odnosno mehanizama kojima nedržavni akteri kao stranke tih sukoba mogu izraziti svoj pristanak da budu vezani pravilima međunarodnog humanitarnog prava, potrebno je, ponajprije, definirati upravo tu vrstu nedržavnih aktera i identificirati osnovne karakteristike svojstvene svim analiziranim nedržavnim akterima. Naime, djelovanje nedržavnih aktera u nemeđunarodnim oružanim sukobima najuže je, za razliku od nekih drugih nedržavnih aktera (poput međunarodnih nevladinih organizacija), povezano s kršenjem međunarodnopravnih pravila, posebice u domeni međunarodnog humanitarnog prava, pa je i Odbor ILA-e za nedržavne aktere toj skupini nedržavnih aktera posvetio posebnu pozornost. Tako je u trećem Izvještaju o nedržavnim akterima Odbor definirao naoružane skupine kao vrstu nedržavnih aktera, odnosno kao kolektivne entitete koji se u svojem djelovanju koriste organiziranom oružanom silom, djeluju pod autoritetom odgovornim za njihovo djelovanje te imaju mogućnosti i sredstva barem za poštovanje pravila međunarodnog humanitarnog prava.⁶ Nadalje, u Izvještaju se ističe da naoružane skupine općenito sudjeluju u oružanom sukobu protiv vlade države ili pak protiv drugih naoružanih skupina u međunarodnim ili nemeđunarodnim oružanim sukobima.⁷

Vodeći se upravo navedenom definicijom nedržavnih aktera koji sudjeluju kao stranke u oružanim sukobima, u središte naše analize stavili smo upravo one nedržavne aktere koji su najčešći prekršitelji pravila međunarodnog humanitarnog prava što ih je gore spomenuti Odbor ILA-e definirao kao organizirane naoružane skupine, pobunjeničke skupine, ustanike i ustanike

⁵ *Ibid.*, str. 637 – 638.

⁶ *Third Report Prepared by the Co-Rapporteurs, Cedric Ryngaert and Jean D'Aspremont*, International Law Association, Washington Conference (2014), International Law Association Reports on Conferences, sv. 76, 2014., str. 690.

⁷ *Ibid.*

priznate kao zaraćena stranka te općenito stranke unutarnjih oružanih sukoba koji po svojem trajanju i intenzitetu dosežu prag za primjenu odredaba međunarodnog humanitarnog prava.⁸ Analizirat ćemo i mehanizme kojima nedržavni akteri mogu izraziti svoj pristanak da budu vezani tim odredbama, a kako bi na određeni način premostili neravnopravnost koja postoji između njih i država kao subjekata međunarodnog prava. Naime, nedržavni akteri ne mogu formalno postati strankama Ženevskih konvencija za zaštitu žrtava rata iz 1949., odnosno Dopunskog protokola uz Ženevske konvencije koji se odnosi na žrtve nemeđunarodnih oružanih sukoba (Protokol II) iz 1977. godine⁹, kao temeljnog međunarodnopravnog okvira koji regulira nemeđunarodne oružane sukobe. Međutim, postoje određeni mehanizmi kojima se taj nedostatak može premostiti, odnosno kojima se nedržavni akteri mogu poslužiti kako bi izrazili svoj pristanak da budu vezani pravilima međunarodnog humanitarnog prava.¹⁰ Upravo iskazivanje pristanka na vezanost tim pravilima može imati pozitivan učinak u smislu jačanja percepcije nedržavnih aktera da sudjeluju u stvaranju međunarodnopravnih normi koje se na njih odnose, a u konačnici i u kontekstu jačanja svijesti o njihovoj međunarodnoj odgovornosti za poštovanje međunarodnog humanitarnog prava.

⁸ Vidi *supra*, uz bilj. 5-6. O postojanju oružanog sukoba općenito, bilo međunarodnog ili nemeđunarodnog, kao činjeničnog pitanja o kojem ovisi početak primjene prava oružanih sukoba više vidi u: Akande, D., *Classification of Armed Conflicts: Relevant Legal Concepts*, u: Wilmshurst, E. (ur.), *International Law and the Classification of Conflicts*, Oxford University Press/Chatham House, Oxford, 2012., str. 40 – 44.

⁹ Vidi Ženevsku konvenciju za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu, usvojenu 12. kolovoza 1949., stupila na snagu 21. listopada 1950., *UNTS*, sv. 75, 1950., str. 31; Ženevsku konvenciju za poboljšanje položaja ranjenika, bolesnika i brodolomaca oružanih snaga na moru, usvojenu 12. kolovoza 1949., stupila na snagu 21. listopada 1950., *UNTS*, sv. 75, 1950., str. 85; Ženevsku konvenciju o postupanju s ratnim zarobljenicima, usvojenu 12. kolovoza 1949., stupila na snagu 21. listopada 1950., *UNTS*, sv. 75, 1950., str. 135; i Ženevsku konvenciju o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata, usvojenu 12. kolovoza 1949., stupila na snagu 21. listopada 1950., *UNTS*, sv. 75, 1950., str. 287. Vidi i Dopunski protokol Ženevskim konvencijama od 12. kolovoza 1949. o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I), usvojen 8. lipnja 1977., stupio na snagu 7. prosinca 1978., *UNTS*, sv. 1125, 1979., str. 3, i Dopunski protokol Ženevskim konvencijama od 12. kolovoza 1949. o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (Protokol II), usvojen 8. lipnja 1977., stupio na snagu 7. prosinca 1978., *UNTS*, sv. 1125, 1979., str. 609. Za tekst Ženevskih konvencija i dopunskih protokola vidi i *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 5, 1994. Neslužbeni prijevod tih međunarodnih ugovora vidi u: Lapaš, D.; Šošić, T. M. (ur.), *Međunarodno javno pravo – izbor dokumenata*, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2005., str. 766 – 1020.

¹⁰ Vidi *infra* u poglavljima 3. i 4.

2. MEĐUNARODNOPRAVNA PRAVILA PRIMJENJIVA U NEMEĐUNARODNIM ORUŽANIM SUKOBIMA

Međunarodno humanitarno pravo ponajprije je usmjereno na reguliranje međunarodnih oružanih sukoba. Njegove se odredbe u najvećoj mjeri odnose na ponašanje boraca i neboraca (pripadnika oružanih snaga zaraćenih država u vrijeme oružanih sukoba i s njima izjednačenih sudionika), zaštitu ranjenika i bolesnika, položaj i prava ratnih zarobljenika, zaštitu civilnog stanovništva, sredstva i metode ratovanja. U njegovim počecima nedržavni akteri nisu u većoj mjeri bili predmet interesa međunarodnog humanitarnog prava, osim u kontekstu odredaba koje se odnose na nemeđunarodne oružane sukobe, a to je prije svega zajednički čl. 3. Ženevskih konvencija. Osim što općenito definira nemeđunarodni oružani sukob kao oružani sukob koji izbije na području jedne od visokih stranaka ugovornica i koji nema međunarodni karakter, odredbom čl. 3. postavljen je minimum standarda ponašanja kojeg su se sve stranke sukoba dužne pridržavati, ali čija primjena ne utječe na njihov pravni položaj.¹¹

Međutim, teorija i praksa prožete su raspravama o pitanjima obvezatnosti međunarodnog humanitarnog prava u odnosu na nedržavne aktere s obzirom na nemogućnost njihova izravnog obvezivanja spomenutim međunarodnim ugovorima, čime se stvaraju preduvjeti za pojavu pravne praznine u pogledu odgovornosti samih nedržavnih aktera za kršenje međunarodnog humanitarnog prava.¹² Pa ipak, većina teoretičara, kao i međunarodna sudska praksa, potvrdili su da zajednički čl. 3. Ženevskih konvencija nedvojbeno čini temeljni pravno

¹¹ Odredba zajedničkog čl. 3. Ženevskih konvencija propisuje dužnost čovječnog postupanja s osobama koje ne sudjeluju u neprijateljstvima, bez diskriminacije po bilo kojoj osnovi, zabranjuje nasilno i ponižavajuće postupanje prema tim osobama, obvezuje na poštovanje načela zakonitosti itd. Vidi zajednički čl. 3. četiriju Ženevskih konvencija, *supra* uz bilj. 9.

¹² Andreopoulos, G. J., *On the Accountability of Non-State Armed Groups*, u: Andreopoulos, G. J.; Kabasakal Arat, Z. F.; Juviler, P. (ur.), *Non-State Actors in the Human Rights Universe*, Kumarian Press Inc., Bloomfield, SAD, 2006., str. 143 – 147. Vrijedna istraživanja problematike obvezatnosti međunarodnog prava zaštite prava čovjeka i međunarodnog humanitarnog prava u odnosu na nedržavne aktere proveli su Clapham, A., *Human Rights Obligations of Non-State Actors*, The Collected Courses of the Academy of European Law, Oxford University Press, Oxford, 2006., str. 271 *et seq.*; Reinisch, A., *The Changing International Legal Framework for Dealing with Non-State Actors*, u: Alston, Ph. (ur.), *Non-State Actors and Human Rights*, Oxford University Press, Oxford, 2005., str. 37 *et seq.*; Ryngaert, C., *Non-State Actors in International Humanitarian Law*, u: D'Aspremont, J. (ur.), *Participants in International Legal System: Multiple Perspectives on Non-State Actors in International Law*, Routledge, London/New York, 2011., str. 284 *et seq.*

obvezujući okvir ponašanja svih onih aktera koji se mogu smatrati strankama nemeđunarodnih, unutarnjih oružanih sukoba. Čitajući tekst zajedničkog čl. 3. Ženevskih konvencija prema kojem je “[u] slučaju oružanog sukoba koji nema međunarodni karakter i koji izbije na području jedne od visokih stranaka ugovornica, svaka stranka sukoba dužna (...) primjenjivati barem ove odredbe”¹³, može se zaključiti da već samo postojanje oružanog sukoba koji ima karakter nemeđunarodnog sukoba čini prag za primjenu njegovih odredaba. Pictet objašnjava da je svrha ovako općenito formulirane odredbe zajedničkog čl. 3., bez posebnog navođenja pretpostavki za definiciju nemeđunarodnog oružanog sukoba, bila osigurati poštovanje određenih pravila koja su civilizirane zemlje već priznale kao temeljna pravila u oružanim sukobima i preuzele u svoja zakonodavstva i prije nego što su usvojene Ženevske konvencije.¹⁴

Postojanje nemeđunarodnog oružanog sukoba najčešće se vezuje uz postojanje i djelovanje ustanika kao organiziranih naoružanih skupina koje se bore protiv vlade određene zemlje.¹⁵ U vrijeme kad je institut priznanja ustanika kao zaraćene stranke bio pravno relevantan za primjenu pravila međunarodnog humanitarnog prava, priznanjem tog statusa ustanici su kao nedržavni akteri bili priznati kao subjekti međunarodnog prava s pripadajućim međunarodnim pravima i obvezama.¹⁶ Najvažnija međunarodnopravna posljedica takvog pri-

¹³ Vidi zajednički čl. 3. Ženevskih konvencija, *supra* u bilj. 9.

¹⁴ Pa ipak, tijekom Diplomatske konferencije u Ženevi prihvaćeni su sljedeći kriteriji za određenje nekog oružanog sukoba kao nemeđunarodnog: da stranka sukoba koja se bori protiv *de jure* vlade ima organizirane vojne snage, odgovorno zapovjedništvo, da djeluje na određenom području te da je sposobna poštovati i osigurati poštovanje Konvencije; da vlada ima obvezu pribjeći regularnim vojnim snagama protiv ustanika koji su vojno organizirani i u posjedu su dijela državnog teritorija; da je *de jure* vlada priznala ustanike kao zaraćenu stranku, ili da je tražila aktiviranje prava za sebe kao zaraćenu stranku, ili pak da je priznala ustanike kao zaraćenu stranku isključivo u svrhu primjene ove Konvencije, ili je spor, kvalificiran kao prijetnja miru, narušenje mira ili čin agresije, stavljen na dnevni red Vijeća sigurnosti ili Opće skupštine UN-a; da ustanici djeluju kao organizacija koja pretendira imati obilježja države, da ustaničke vlasti provode *de facto* vlast nad osobama na određenom državnom području, da ustaničke oružane snage djeluju prema smjernicama organizirane civilne vlasti i spremni su poštovati opće zakone rata i da ta vlast pristaje biti vezana odredbama Konvencije. Vidi Pictet, J. (ur.), *The Geneva Conventions of 12 August 1949, Commentary: First Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field*, ICRC, Geneva, 1952., str. 49 – 50.

¹⁵ Usp. definiciju nedržavnih aktera Odbora ILA-e za nedržavne aktere, *supra* uz bilj. 5 – 6.

¹⁶ O relativnom i konstitutivnom učinku priznanja ustanika kao zaraćene stranke

znanja bila je ta da su ne samo ustanici nego i oni koji su izrazili priznanje bili dužni postupati u skladu s pravilima međunarodnog prava, osobito pravilima o neutralnosti, te su i jedni i drugi odgovarali za njihovo kršenje.¹⁷ Danas, međutim, institut izričitog priznanja ustanika kao zaraćene stranke nema osobitu važnost i nema utjecaj na primjenu obvezatnih pravila međunarodnog humanitarnog prava koja su stranke sukoba dužne primjenjivati od trenutka kad sukob zadobije obilježje oružanog sukoba.¹⁸ Naime, države nisu sklone formalno priznati da su se u određenom sukobu stekle pretpostavke za početak primjene međunarodnog humanitarnog prava. To bi za njih značilo priznanje da je državna vlast izgubila velik dio kontrole nad svojim teritorijem, a time i legitimitet.¹⁹ Osim toga, države u praksi nastoje pred međunarodnom zajednicom što duže održavati dojam da je u konkretnoj situaciji riječ o unutarnjim nemirima ili sukobu koji spada u *domaine réservée* i ne nalaže primjenu međunarodnih pravila i standarda propisanih Ženevskim konvencijama, odnosno Protokolom II.²⁰

Potvrdu da primjena pravila Ženevskih konvencija ne ovisi o priznanju ustanika kao zaraćene stranke nalazimo i u samom čl. 3. Ženevskih konvencija u kojem se navodi da primjena njegovih odredaba ne utječe na pravni položaj stranaka sukoba.²¹ Dakle, nedržavni akteri koji sudjeluju u nemeđunarodnim oružanim sukobima u svakom su slučaju adresati normi određenih zajedničkim čl. 3. Ženevskih konvencija te ih možemo smatrati odgovornima za njihovo kršenje.

To je stajalište potvrđeno među teoretičarima međunarodnog prava i u odlukama međunarodnih sudova i tribunala. Tako je, na primjer, Institut za međunarodno pravo u rezoluciji pod nazivom "Primjena međunarodnog humanitarnog prava i temeljnih prava čovjeka u oružanim sukobima u kojima su stranke nedržavni entiteti" naglasio da sve stranke oružanih sukoba, uključujući i nedržavne entitete, imaju obvezu poštovati međunarodno humanitarno

vidi Andrassy, J.; Bakotić, B.; Seršić, M.; Vukas, B., *Međunarodno pravo*, sv. 1, Školska knjiga, Zagreb, 2010., str. 101.

¹⁷ Cullen, A., *The Concept of Non-International Armed Conflict in International Humanitarian Law*, Cambridge University Press, Cambridge *et al.*, 2010., str. 8 – 23. Više o priznanju ustanika vidi u: Lauterpacht, H., *Recognition in International Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 1947., str. 275 *et seq.*

¹⁸ Tako npr. Clapham, *op. cit.* u bilj. 12, str. 271 – 273; Andrassy *et al.*, *op. cit.* u bilj. 16, str. 101.

¹⁹ Cassese, A., *The Status of Rebels under the 1977 Geneva Protocols on Non-International Armed Conflicts*, *International and Comparative Law Quarterly*, sv. 30, 1981., str. 426 *et seq.*

²⁰ *Ibid.*

²¹ Vidi zajednički čl. 3. Ženevskih konvencija, *supra* u bilj. 9.

pravo i osnovna prava čovjeka kao sastavni dio međunarodnog pravnog poretka za održavanje i uspostavu mira i sigurnosti.²² Ta se obveza, konkretno, odnosi na: a) odredbe zajedničkog čl. 3. Ženevskih konvencija iz 1949. koje sadržavaju temeljna načela međunarodnog humanitarnog prava; b) odredbe Protokola II i drugih međunarodnih konvencija primjenjivih na nemeđunarodne oružane sukobe; c) običajnopravna načela i pravila međunarodnog humanitarnog prava o vođenju neprijateljstava te zaštiti žrtava rata koja se primjenjuju u nemeđunarodnim oružanim sukobima; d) načela i pravila međunarodnog prava koja pružaju jamstvo poštovanja temeljnih prava čovjeka; e) načela i pravila međunarodnog prava primjenjiva na unutarnje oružane sukobe, a koja se odnose na ratne zločine, zločine protiv čovječnosti, genocid i druge međunarodne zločine i f) načela međunarodnog prava "koja proizlaze iz običaja, načela čovječnosti i zahtjeva javne savjesti."²³

Iako nedržavni akteri za razliku od država ne mogu formalno postati strankama Ženevskih konvencija, taj se nedostatak nadomješta činjenicom da je zajednički čl. 3. Ženevskih konvencija odraz međunarodnog običajnog prava i predstavlja temeljne zahtjeve čovječnosti koje su dužni poštovati svi oni koji kao stranke sudjeluju i u međunarodnim i u nemeđunarodnim oružanim sukobima. To je potvrdio i Međunarodni sud, koji je u nekoliko presuda uputio na običajnopravnu prirodu pravila humanitarnog prava koja se primjenjuju u nemeđunarodnim oružanim sukobima, odnosno na široku prihvaćenost zajedničkog čl. 3. Ženevskih konvencija. Tako je, primjerice, u presudi u slučaju *Nicaragua* naveo da "zajednički čl. 3. odražava elementarne zahtjeve čovječnosti."²⁴ Nadalje, u istoj je presudi Međunarodni sud istaknuo da su pripadnici skupine *contras* vezani odredbama zajedničkog čl. 3. Ženevskih konvencija, koje odredbe sadržavaju pravila jednaka za stranke međunarodnog i za stranke ne-

²² *The Application of International Humanitarian Law and Fundamental Human Rights in Armed Conflicts in which Non-State Entities are Parties*, Institut de Droit International, Session of Berlin, 1999., paras. 1 – 3, http://www.idi-iil.org/app/uploads/2017/06/1999_ber_03_en.pdf (28. studenoga 2017.).

²³ *Ibid.*, para. 4. Rezolucije Instituta za međunarodno pravo dostupne su na internetskoj stranici <http://www.idi-iil.org/en/publications-par-categorie/resolutions/> (28. studenoga 2017.).

²⁴ "(...) and they are rules which, in the Court's opinion, reflect what the Court in 1949 called 'elementary considerations of humanity'." Vidi *Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v United States of America)*, Merits, Judgement, ICJ Reports, 1986., str. 113 – 114, para. 218. Tako i u ranijoj presudi u slučaju *Corfu Channel*, vidi *Corfu Channel Case, Judgement of April 9th, 1949 (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland)*, Judgement, ICJ Reports, 1949., str. 22.

međunarodnog oružanog sukoba.²⁵ Međunarodni kazneni tribunal za suđenje osobama odgovornima za teška kršenja međunarodnog humanitarnog prava na području bivše Jugoslavije (ICTY) potvrdio je u slučaju *Tadić* da se “(...) ne može zanijekati da su se razvila pravila međunarodnog običajnog prava koja reguliraju unutarnje sukobe. Tim pravilima (...) regulirana su pitanja poput zaštite civilnog stanovništva od neprijateljstava, osobito od napada počinjenih bez razlikovanja civila i boraca, zaštite civilnih objekata, osobito kulturnih dobara, zaštite svih onih koji ne sudjeluju ili više ne sudjeluju aktivno u vođenju neprijateljstava, kao i pitanje zabrane primjene sredstava ratovanja koja su zabranjena u međunarodnim oružanim sukobima, te zabrane određenih metoda vođenja neprijateljstava.”²⁶

Nadalje, ICTY je u slučaju *Tadić* naveo i sljedeće: “Međunarodna pravila koja reguliraju unutarnji oružani sukob pojavljuju se na dvije različite razine: na razini običajnog prava i na razini ugovornog prava. Tako su se formirala pravila koja ni u kojem slučaju nisu suprotstavljena ni proturječna, nego se međusobno podupiru i nadopunjuju. Uistinu, uzajamnim djelovanjem tih dviju skupina pravila došlo je do postupnog pretvaranja nekih pravila ugovornog prava u običajnopravna pravila. To vrijedi za zajednički čl. 3. Ženevskih konvencija iz 1949. godine.”²⁷ Što se tiče Protokola II, koji ne bilježi, poput Ženevskih konvencija, univerzalnu prihvaćenost među državama, ICTY je potvrdio da je velik broj odredaba tog međunarodnog ugovora izraz već postojećih pravnih pravila ili običajnopravnih pravila u nastajanju ili odraz općih načela prava.²⁸ Vrijedno je spomenuti i da je Međunarodni kazneni tribunal za Ruandu za suđenje osobama odgovornima za genocid i druge ozbiljne povrede međunarodnog humanitarnog prava počinjene na teritoriju Ruande i susjednih država u razdoblju od 1. siječnja 1994. do 31. prosinca 1994. godine (ICTR) u svojoj praksi prihvatio ta gledišta i u slučaju *Akayesu* potvrdio da je odredba zajedničkog čl. 3. Ženevskih konvencija nedvojbeno dio običajnog međunarodnog prava te da postoji korpus općih načela i normi primjenjivih na unutarnje oružane sukobe.²⁹

²⁵ ICJ Reports, 1986., *ibid.*, str. 114, para. 219.

²⁶ Vidi *Prosecutor v Duško Tadić*, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, Case No. IT-94-I-AR72, 1995., para. 127, <http://www.icty.org/case/tadic/4> (30. studenoga 2017.).

²⁷ *Ibid.*, para. 98.

²⁸ *Ibid.*, para. 117.

²⁹ *Prosecutor v Jean-Paul Akayesu*, Trial Chamber Judgement, Case No. ICTR-96-4-T, 1998., str. 152, para. 608, <http://unictr.unmict.org/en/cases/ict96-4> (30. studenoga 2017.).

Identificiranju mnogih pravila međunarodnog običajnog humanitarnog prava i općih načela prava koja se primjenjuju u nemeđunarodnim oružanim sukobima znatno je pridonio ICRC.³⁰ Studija o međunarodnom običajnom humanitarnom pravu, na kojoj je ICRC u suradnji s pravnim stručnjacima počeo s radom 1996. godine, nastoji ustanoviti postojanje i primjenu običajnih pravila međunarodnog humanitarnog prava te razjasniti okvir i sadržaj pravne zaštite koju ta pravila nude žrtvama međunarodnih i nemeđunarodnih oružanih sukoba.³¹ Studija ističe da su se mnoga načela i pravila sadržana u međunarodnim ugovorima iskristalizirala i formirala u međunarodno običajno pravo primjenjivo u međunarodnim i nemeđunarodnim oružanim sukobima, i to kao rezultat raširene, reprezentativne i praktički ujednačene prakse.³² Kao takva, ta su pravila obvezujuća ne samo za sve države, neovisno o tome jesu li postale stranke tih ugovora, nego i za nedržavne aktere koji sudjeluju u nemeđunarodnim oružanim sukobima.³³ Štoviše, ističe se da je praksa razvila pravila ponašanja čiji je opseg širi od onih propisanih međunarodnim ugovorima, s obzirom na njihovu primjenu u nemeđunarodnim oružanim sukobima. Na taj način praksa popunjava eventualne praznine koje postoje u regulaciji unutarnjih oružanih sukoba te utječe na razvoj međunarodnog običajnog humanitarnog prava.³⁴

Zaključno možemo utvrditi da pravila međunarodnog humanitarnog prava sadržana u Ženevskim konvencijama i dopunskim protokolima u najvećem

³⁰ Što se tiče općih načela međunarodnog humanitarnog prava, Sivakumaran u tu skupinu ubraja načela dužnosti razlikovanja i proporcionalnosti. Opširnije vidi u: Sivakumaran, S., *Binding Armed Opposition Groups*, International and Comparative Law Quarterly, sv. 55, 2006., str. 375 – 377.

³¹ Henckaerts, J.-M.; Doswald-Beck, L., *Study on International Customary Humanitarian Law: A Contribution to the Understanding and Respect for the Rule of Law in Armed Conflict*, International Review of the Red Cross, sv. 87, 2005., str. 175 *et seq.* Studija i popis pravila međunarodnog običajnog humanitarnog prava primjenjivih u međunarodnim i nemeđunarodnim oružanim sukobima dostupni su na internetskoj stranici <http://www.icrc.org> (30. studenoga 2017.).

³² *Ibid.*, str. 189.

³³ *Ibid.*, str. 197. U Studiji se izričito nabrajaju pravila koja se smatraju običajnopравnima, a koja odgovaraju pravilima propisanim Protokolom II. To su npr. zabrana napada na civile, dužnost poštovanja i zaštite medicinskog i vjerskog osoblja, medicinskih jedinica i transportnih sredstava, zabrana napada na objekte nužne za preživljavanje civilnog stanovništva, dužnost poštovanja temeljnih jamstava za civilno stanovništvo i osobe *hors de combat*, dužnost traganja za ranjenicima, bolesnicima i brodolomcima, kao i za preminulima, i njihove zaštite, dužnost zaštite osoba lišenih slobode i sl. *Ibid.*, str. 188.

³⁴ *Ibid.*, str. 189, 197.

dijelu predstavljaju kodifikaciju postojećeg običajnog prava koje se odnosi i na međunarodne i na nemeđunarodne oružane sukobe. Ti međunarodni ugovori, dakle, ne znače odmak od tradicionalnog prava, nego razvijaju i osnažuju do tada primjenjiva pravila oružanih sukoba.³⁵ Osim toga, vezanost nedržavnih aktera pravilima međunarodnog humanitarnog prava može proizlaziti i iz općih načela prava u mjeri u kojoj su određena pravila dosegula takav status. U tom je kontekstu i Međunarodni sud u presudi u slučaju *Nicaragua* naveo da obveza poštovanja Ženevskih konvencija iz 1949. godine ne proizlazi iz njih samih, nego iz općih načela prava koja su svoj konkretni izraz dobila u pojedinim njihovim odredbama.³⁶ Istražno povjerenstvo UN-a za Darfur u Izvješčaju iz 2005. godine konstatiralo je da su na Diplomatskoj konferenciji na kojoj je usvojen Protokol II prihvaćena određena pravila koja su jednim dijelom ocijenjena kao kodifikacija međunarodnog prava, a drugim kao razrada općih načela, te su iz tog razloga obvezujuća ne samo za države nego i za ustanike bez obzira na to jesu li države ratificirale taj međunarodni ugovor.³⁷

3. *JUS CONTRAHENDI* NEDRŽAVNIH AKTERA

Iako nedvojbeno vezani pravilima međunarodnog humanitarnog prava sadržanim u Ženevskim konvencijama i Protokolu II, nedržavni akteri ne mogu postati strankama tih međunarodnih ugovora poput država. Međutim, postoje drugi pravno obvezujući mehanizmi kojima nedržavni akteri mogu izraziti svoj pristanak da budu vezani tim pravilima. U tom kontekstu govorimo o njihovoj sposobnosti ulaženja u ugovorne odnose s drugim subjektima međunarodnog prava, ali i drugim nedržavnim akterima, na temelju čega oni stječu određena prava i preuzimaju obveze s međunarodnopravnim učinkom. O sposobnosti nedržavnih aktera da sklapaju međunarodne ugovore (*jus contrahendi*) raspravljala je Komisija za međunarodno pravo tijekom rada na kodifikaciji prava međunarodnih ugovora. Iako je u konačnici Bečka konvencija o pravu međunarodnih ugovora iz 1969. godine svoju primjenu ograničila samo na ugovore sklopljene

³⁵ Opširnije vidi u: Cassese, *op. cit.* u bilj. 19, str. 439.

³⁶ Vidi ICJ Reports, 1986., *supra* u bilj. 24, str. 114, para. 220. Slično je konstatirao i ICTY u odnosu na mnoge odredbe Protokola II. Vidi *Prosecutor v Tadić* (1995), *supra* u bilj. 26, para. 117.

³⁷ *Report of International Commission of Inquiry on Darfur to the United Nations Secretary-General, Pursuant to Security Council Resolution 1564 of 18 September 2004 (2005)*, u: *Letter Dated 31 January 2005 from the Secretary-General Addressed to the President of the Security Council*, UN Doc. S/2005/60, 2005., para. 158.

među državama³⁸, ipak je u odredbi čl. 3. Bečke konvencije izričito navedeno da isključivanje od primjene njezinih odredaba na međunarodne sporazume između država i drugih subjekata međunarodnog prava ili između tih drugih subjekata ne utječe na pravnu snagu tih sporazuma, odnosno na primjenu pravila Bečke konvencije koja već postoje kao dio međunarodnog običajnog prava.³⁹ Naime, sposobnost sklapanja međunarodnih ugovora jedan je od elemenata poslovne sposobnosti subjekata međunarodnog prava. Iako su nedržavni akteri koji sudjeluju u nemeđunarodnim oružanim sukobima po svojoj prirodi privremeni subjekti međunarodnog prava kojima nisu inherentna sva prava i obveze koja su svojstvena državama, iz prakse je vidljivo da im drugi subjekti i međunarodno pravo priznaju *jus contrahendi* u mjeri u kojoj je to nužno za reguliranje njihovih međusobnih prava i obveza u oružanom sukobu. I odredba zajedničkog čl. 3. Ženevskih konvencija priznala je tu sposobnost nedržavnih aktera, štoviše, potaknula je stranke sukoba da "nastoje posebnim sporazumima osnažiti sve ili dio ostalih odredaba ove Konvencije."⁴⁰

Analizirajući pravo ustanika da sklapaju međunarodne ugovore Shaw ističe da međunarodno pravo priznaje ustanicima i onim ustaničkim skupinama kojima je priznat status zaraćene stranke da u određenim okolnostima, ponajviše ovisno o tome provode li *de facto* vlast na određenom području, sklapaju međunarodne ugovore, te da ih takvi ugovori obvezuju na temelju pravila međunarodnog prava koja se odnose na vođenje neprijateljstava.⁴¹ Slično navode i drugi autori koji ističu da naoružane skupine koje imaju međunarodnopravnu osobnost imaju spo-

³⁸ Bečka konvencija o pravu međunarodnih ugovora, usvojena 23. svibnja 1969., stupila na snagu 27. siječnja 1980., *UNTS*, sv. 1155, 1980., str. 331; *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 16, 1993.

³⁹ Odredba čl. 3. Bečke konvencije o pravu međunarodnih ugovora glasi: "Činjenica što se ova Konvencija ne primjenjuje na međunarodne sporazume sklopljene između država i drugih subjekata međunarodnog prava ili između tih drugih subjekata međunarodnog prava, niti na sporazume koji nisu sklopljeni u pisanom obliku, nije na štetu: a) pravne snage tih sporazuma; b) primjene na te sporazume svih pravila izloženih u ovoj Konvenciji kojima bi bili podvrgnuti prema međunarodnom pravu neovisno o Konvenciji; c) primjene Konvencije na odnose između država koji su uređeni međunarodnim sporazumima kojih su također stranke drugi subjekti međunarodnog prava." Vidi čl. 3. Bečke konvencije o pravu međunarodnih ugovora, *ibid.* Vidi i *Yearbook of International Law Commission*, UN Doc. A/CN.4/Ser.A/1966/Add.1, 1966., sv. II, str. 188, para. 5.

⁴⁰ Vidi čl. 3. Ženevskih konvencija, *supra* u bilj. 9.

⁴¹ Shaw, M. N., *International Law*, 6. izd., Cambridge University Press, Cambridge, 2008., str. 245.

sobnost zaključivanja ugovora koji se mogu nazvati međunarodnim.⁴² I Žalbena vijeće ICTY-a u slučaju *Tadić* izrazilo je stav da će primijeniti svaki ugovor koji je “nedvojbeno bio obvezujući za stranke sukoba u vrijeme navodnog počinjenja kaznenih djela, a koji nije u suprotnosti s *jus cogens*.”⁴³ Takvi ugovori nisu, dakle, bili ograničeni samo na one zaključene između država, nego su obuhvaćali sve ugovore koje su međusobno sklopile sve sukobljene strane.⁴⁴

Navedimo nekoliko primjera u kojima su se obje stranke sukoba (nedržavni akteri i vlada protiv koje se bore) obvezale na poštovanje međunarodnih humanitarnih standarda i zaštitu prava čovjeka: sporazumi između vlade Angole i *The National Union for the Total Independence of Angola* (UNITA) od 1. svibnja 1991.⁴⁵, *Peace Agreement between the Government of Sierra Leone and the Revolutionary United Front of Sierra Leone* (RUF), zaključen 3. srpnja 1999.⁴⁶, *Agreement on Human Rights Signed at San José on 26 July 1990*, sklopljen između vlade El Salvadora i *Frente Farabundo Martí Para La Liberación Nacional* (FMLN)⁴⁷, *Comprehensive Agreement on Respect for Human Rights and International Humanitarian Law*, sklopljen 16. ožujka 1998. između filipinske vlade i *National Democratic Front of the Philippines* (NDFP)⁴⁸, *N'Sele Ceasefire Agreement between the Government of the Rwandese Republic and the Rwandese Patriotic Front, as Amended at Gbadolite, 16 September 1991, and at Arusha, 12 July 1992*⁴⁹, *Protocol of Agreement between the Government of the Republic of Rwanda and the Rwandese Patriotic Front on the Rule of Law*, sklopljen 18. kolovoza 1992. između vlade Ruande i predstavnika *Rwandese Patriotic Front* (RPF).⁵⁰

Važnost sporazuma sklopljenih između ustanika i vlade protiv koje se bore prije svega je u tome što oni pružaju pravni okvir za prestanak neprijateljstava

⁴² Ryngaert, C.; Van de Meulebroucke, A., *Enhancing and Enforcing Compliance with International Humanitarian Law by Non-State Armed Groups: An Inquiry into Some Mechanisms*, *Journal of Conflict and Security Law*, sv. 16, 2012., str. 454.

⁴³ *Prosecutor v Tadić*, 1995., *supra* u bilj. 26, para. 143.

⁴⁴ *Ibid.*, paras. 88 – 89.

⁴⁵ Vidi u: *Letter Dated 17 May 1991 from the Chargé d'Affaires a. i. of the Permanent Mission of Angola to the United Nations Addressed to the Secretary-General*, UN Doc. S/22609, 1991.

⁴⁶ Vidi <http://www.sierra-leone.org/lomeaccord.html> (1. prosinca 2017.).

⁴⁷ UN Doc. A/44/971, S/21541, 1990.

⁴⁸ Vidi <http://peacebuilderscommunity.org/documents/CARHRIHL.pdf> (1. prosinca 2017.).

⁴⁹ Vidi http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/RW_920712_N%27seleCeasefire.pdf (1. prosinca 2017.).

⁵⁰ Vidi http://www.peacemaker.un.org/document-search?field_pacountry_tid=rwanda&=& (1. prosinca 2017.).

i propisuju pretpostavke za uspostavljanje trajnog mira. Među ostalim, te pretpostavke uključuju razoružanje pobunjeničkih, odnosno državnih oružanih snaga, povratak izbjeglica, poštovanje prava čovjeka, organizaciju i provođenje slobodnih, demokratskih izbora, uspostavu demokratskih državnih institucija te stvaranje preduvjeta za ekonomski i društveni razvoj.⁵¹ Iako u teoriji ne postoji suglasje o kvalifikaciji tih sporazuma kao međunarodnih ugovora, potvrđena je pravna obvezatnost u njima sadržanih prava i obveza zaraćenih strana. Tako, primjerice, Cassese navodi da je u ocjeni je li u konkretnom slučaju riječ o međunarodnom ugovoru ili samo o političkom sporazumu potrebno utvrditi postoji li među ugovornim strankama namjera da sporazumom steknu, odnosno preuzmu određena prava i obveze regulirane međunarodnim pravom.⁵²

I međunarodna sudska praksa razmatrala je pitanje karaktera mirovnih sporazuma zaključenih između ustanika i vlade kao stranaka nemeđunarodnog oružanog sukoba. U nekim slučajevima takvim sporazumima nije priznat međunarodnopravni učinak. Tako je, primjerice, Specijalni sud za Sierra Leone (SCSL), raspravljajući o mirovnom ugovoru sklopljenom između vlade Sierra Leonea i RUF-a (*Lomé Agreement*), izrazio stajalište da se tom ugovoru ne može pripisati status istovjetan onome kojim prestaje oružani sukob međunarodnog karaktera (dakle, sukob između barem dviju država) s obzirom na to da njime nisu nastala ni prava ni obveze stranaka sukoba regulirane međunarodnim pravom, niti bi povreda tih obveza bila podvrgnuta pravilima međunarodnog prava. Stoga se, prema mišljenju SCSL-a, *Lomé Agreement* ne može smatrati međunarodnim instrumentom kojim se stvaraju prava i obveze međunarodnog prava.⁵³

S druge, pak, strane, mirovne ugovore sklopljene između ustanika i vlade protiv koje se oni bore neki autori nazivaju internacionaliziranim ugovorima koji nesumnjivo proizvode međunarodnopravne učinke. To su sporazumi sklopljeni

⁵¹ Opširnije Roucouas, E., *Non-State Actors: Areas of International Responsibility in Need of Further Exploration*, u: Ragazzi, M. (ur.), *International Responsibility Today: Essays in Memory of Oscar Schachter*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden/Boston, 2005., str. 395 – 397.

⁵² Opširnije vidi u: Cassese, A., *The Special Court and International Law: The Decision Concerning the Lomé Agreement Amnesty*, *Journal of International Criminal Justice*, sv. 2, 2004., str. 1134 – 1135.

⁵³ SCSL je, međutim, dodao da sama činjenica da u ovom slučaju nije riječ o međunarodnom ugovoru nije dovoljna za odgovor na pitanje o njegovoj dopuštenosti ili primjenjivosti prema pravilima međunarodnog prava, barem što se tiče teških zločina iz nadležnosti tog suda. Vidi *Prosecutor v Morris Kallon and Brima Bazzy Kamara*, Decision on Challenge to Jurisdiction: Lomé Accord Amnesty, Case No. SCSL-04-16-PT-033, 2004., str. 19 – 20, paras. 42 – 44, <http://rscsl.org/Documents/Decisions/AFRC/Appeal/033/SCSL-04-16-PT-033.pdf> (30. studenoga 2017.).

uz prisutnost predstavnika glavnog tajnika UN-a, odnosno drugih međunarodnih organizacija poput Europske unije, Afričke unije, Organizacije američkih država, ali i zainteresiranih trećih država, što stvara ugovornu vezu koja je nedvojbeno međunarodnog karaktera i podvrgnuta je pravilima međunarodnog prava.⁵⁴ Koojimans smatra da sklapajući internacionalizirane sporazume ustanici i drugi nedržavni akteri preuzimaju međunarodnopravne obveze ne samo prema vladi protiv koje se bore, nego prema čitavoj međunarodnoj zajednici. Osim toga, sklapanjem međunarodnih ugovora ustanici stječu i određena prava prema drugoj strani ugovora (vladi) u slučaju da ona sama povrijedi obveze preuzete ugovorom.⁵⁵

Primjer međunarodnog sporazuma sklopljenog između država Republike Bosne i Hercegovine, Republike Hrvatske, Savezne Republike Jugoslavije i nedržavnog entiteta Republike Srpske jest Opći okvirni sporazum za uspostavu mira na području BiH (tzv. Daytonski sporazum) iz 1995. godine.⁵⁶ Tim se sporazumom Republika Srpska uz ostale njegove stranke obvezala poduzeti sve mjere nužne za provođenje mirovnog procesa u BiH, osobito u pogledu prestanka neprijateljstava, suradnje s međunarodnim organizacijama i drugim međunarodnim tijelima koja djeluju na području BiH, pomirenja između svih stranaka sukoba, uspostave i poštovanja granica između Federacije BiH i Republike Srpske, provođenja slobodnih, demokratskih izbora, poštovanja prava čovjeka i drugih relevantnih pitanja.⁵⁷ Kao svjedoci prilikom sklapanja Daytonskog sporazuma sudjelovali su predstavnici Francuske, Njemačke, Rusije, SAD-a i Ujedinjenog Kraljevstva, kao i posebni predstavnik Europske unije.⁵⁸ Sporazume između ustanika i vlade neke države Odbor ILA-e za nedržavne aktere nazvao je hibridnim međunarodnim ugovorima koje sklapaju države i međunarodne

⁵⁴ Tako, na primjer, Koojimans, P. H., *The Security Council and Non-State Entities as Parties to Conflicts*, u: Wellens, K. (ur.), *International Law: Theory and Practice, Essays in Honour of Eric Suy*, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague et al., 1998., str. 338 – 339. Primjer internacionaliziranog ugovora jest *Agreement for a Ceasefire in the Democratic Republic of the Congo*, sklopljen u Lusaki 10. srpnja 1999. godine između predstavnika država Angole, Demokratske Republike Kongo, Namibije, Ruande, Ugande i Zimbabvea, s jedne strane, i pripadnika pobunjeničkih skupina *Congo Liberation Movement (MLC)* i *Congolese Rally for Democracy (RCD)*, s druge, uz prisutnost predstavnika Organizacije afričkog jedinstva te UN-a. Vidi *UNTS*, sv. 2312, 2005., str. 255.

⁵⁵ Vidi Koojimans, *ibid.*

⁵⁶ *General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina*, sporazum potpisan 14. prosinca 1995. godine u Parizu, tekst dostupan na internetskoj stranici Ureda visokog povjerenika za BiH http://www.ohr.int/?page_id=1252 (1. prosinca 2017.).

⁵⁷ Vidi anekse Općeg okvirnog sporazuma 1 – 11, *ibid.*

⁵⁸ *Ibid.*

organizacije s priznatom sposobnošću stvaranja pravno obvezujućih pravila te oni subjekti kojima takva sposobnost nije opće priznata. Bez obzira na njihov naziv Odbor ILA-e priznaje pravno obvezujući učinak takvih ugovora.⁵⁹

Prema našem mišljenju, pravo ustanika da sklapaju međunarodne ugovore, pa i drugih nedržavnih aktera voljnih participirati u međunarodnim odnosima koji jasno izražavaju namjeru poštovati pravila međunarodnog humanitarnog prava, odražava se i u spremnosti druge ugovorne stranke (države) da poštuje ugovorena prava i obveze.⁶⁰ Pritom je, uz *jus contrahendi* njegovih stranaka, ključna pretpostavka da bi se neki sporazum kvalificirao kao međunarodni njihova namjera da tim sporazumom proizvedu određene međunarodnopravne učinke.⁶¹ Dakle, sposobnost zaključivanja međunarodnih ugovora nedržavnih aktera može se priznati u opsegu u kojem je to nužno za njihovo djelovanje u oružanom sukobu i u mjeri u kojoj je vlada s kojom se ugovor sklapa voljna s njima uređivati odnose. Ne treba zanemariti ni čimbenik sudjelovanja predstavnika UN-a, odnosno drugih međunarodnih organizacija i trećih država kao potvrde da međunarodni ugovori sklopljeni između ustanika kao nedržavnih aktera i vlade države protiv koje se bore imaju uporište i pravni temelj u međunarodnom pravu te da upravo ti drugi međunarodni subjekti mogu biti jamstvo da će se u tim ugovorima preuzete obveze i poštovati.

4. ALTERNATIVNI MEHANIZMI IZRAŽAVANJA PRISTANKA NA VEZANOST PRAVILIMA MEĐUNARODNOG HUMANITARNOG PRAVA

Bez obzira na to što se određenim nedržavnim akterima priznaje sposobnost ulaženja u ugovorne odnose s drugim subjektima međunarodnog prava, oni sami, za razliku od država, ne mogu postati strankama Ženevskih konvencija i Protokola II. Međutim, osim sporazuma analiziranih u prethodnom poglavlju kojima nedržavni akteri ipak mogu izraziti spremnost da budu vezani odredbama međunarodnog humanitarnog prava, postoje i drugi instrumenti kojima nedržavni akteri na praktičan način pokazuju volju u svojim se aktivnostima voditi humanitarnim standardima. Ti se instrumenti nazivaju “osnovna pravila”, “jednostrane izjave” ili “izjave o obvezivanju”. Davanjem takvih jednostranih

⁵⁹ Vidi *Non-State Actors in International Law: Lawmaking and Participation Rights*, International Law Association, Sofia Conference (2012), International Law Association Reports on Conferences, sv. 75, 2012., str. 662 – 663.

⁶⁰ Slično i Cassese, A., *International Law*, 2. izd., Oxford University Press, Oxford, 2005., str. 127 – 128.

⁶¹ Sivakumaran, *op. cit.* u bilj. 30, str. 390 – 391.

izjava nedržavni akteri mogu poticajno utjecati na vladu protiv koje se bore, ali i na druge nedržavne aktere da se pridržavaju pravila međunarodnog humanitarnog prava u nemeđunarodnim oružanim sukobima.

4.1. Jednostrane izjave nedržavnih aktera (izjave o obvezivanju)

U svjetlu poražavajuće statistike nepoštovanja od strane određenih nedržavnih aktera već postojećih konvencijskih ili običajopravnih normi međunarodnog humanitarnog prava, inicijative samih nedržavnih aktera (ustanika i drugih naoružanih skupina), čiji broj u posljednje vrijeme kontinuirano raste, da različitim instrumentima sami reguliraju postupanje u oružanim sukobima sukladno humanitarnim standardima sigurno imaju ili bi u budućnosti mogle imati znatne učinke u smislu razvijanja svijesti o obvezatnosti poštovanja barem minimalnih zakona čovječnosti u oružanim sukobima, bez obzira na njihov karakter i intenzitet. Jedna od prednosti takvih mehanizama jest njihova prilagođenost specifičnostima pojedine situacije i pojedinim skupinama nedržavnih aktera te njihova veća spremnost na poštovanje međunarodnog humanitarnog prava.

Jednostrane izjave nedržavnih aktera mogu proizvoditi pravne učinke i biti pravno obvezujuće ako se uzmu u obzir njihov sadržaj, okolnosti u kojima su dane te namjera davatelja izjave. Govoreći o pravnim učincima jednostranih izjava država Međunarodni je sud u slučaju *Nuclear Tests* posebno istaknuo da je opće prihvaćeno da jednostrane izjave, kao jednostrani akti, kako o pravnim tako i o činjeničnim pitanjima, mogu stvarati pravne obveze.⁶² Sud objašnjava da se, ako je namjera davatelja izjave da se smatra obvezanim njezinim sadržajem, ta obvezujuća namjera prenosi na izjavu. Na taj način država ima pravnu obvezu ponašati se sukladno sadržaju izjave koju je dala. Pritom se navodi da su namjera države da bude vezana sadržajem izjave i njezin javni karakter dvije pretpostavke koje moraju biti ispunjene da bi jednostrana izjava države bila pravno obvezujuća.⁶³ Iako se ta tvrdnja Međunarodnog suda odnosi na jednostrane akte država, nema razloga da se pravno obvezujući učinak jednostranih akata ne protegne i na jednostrane izjave nedržavnih aktera. To je svakako jedan od načina na koji se može izvršiti pozitivni učinak na jačanje njihove svijesti o nužnosti poštovanja određenih međunarodnopravnih pravila te osigurati da se ona učinkovito primjenjuju u nemeđunarodnim oružanim sukobima.⁶⁴

⁶² Vidi *Nuclear Tests (Australia v France)*, Judgement, ICJ Reports, 1974., str. 267 – 270, paras. 42 – 51.

⁶³ *Ibid.*, str. 267, para. 43.

⁶⁴ Slično i Ryngaert, *op. cit.* u bilj. 12, str. 289 – 290.

Jednako kao i kod davanja pristanka države da bude vezana međunarodnim ugovorom, i za pravno obvezujući učinak jednostranih izjava potrebno je postupanje u dobroj vjeri. Povjerenje drugih subjekata kojima je jednostrana izjava upućena u dobru vjeru davatelja izjave jest *condicio sine qua non* da ti subjekti budu ovlašteni zahtijevati da se u izjavi preuzete obveze poštuju.⁶⁵ Najvažniji učinak tako danih jednostranih izjava prema našem je mišljenju percepcija nedržavnih aktera da aktivno sudjeluju u stvaranju pravnih pravila, uzevši u obzir činjenicu da takvi akteri inače nisu u ravnopravnom položaju s državama ili međunarodnim organizacijama u procesu kreiranja pravnih pravila. Na taj način oni mogu "pojačati" svoj legitimitet i poticajno djelovati na vladu, odnosno državu da se i sama pridržava Ženevskim konvencijama i Protokolom II preuzetih obveza.

Navest ćemo nekoliko primjera jednostranih izjava kojima nedržavni akteri preuzimaju obveze humanitarnog prava sadržane u Ženevskim konvencijama: jednostrana izjava *National Liberation Front* (FLN) u francusko-alžirskom sukobu iz 1956.⁶⁶, izjava Katange u Kongu iz 1961.⁶⁷, izjave naoružanih skupina u Libanonu 1958., Kubi 1959. i Jemenu 1962. godine.⁶⁸ Prihvatanje odredaba Protokola II jednostranim izjavama također je naišlo na velik odaziv među nedržavnim akterima. Kao primjere navodimo izjavu skupine *Frente Farabundo Marti Para La Liberacion Nacional* (FMLN) u El Salvadoru iz 1989.⁶⁹, RPF u Ruandi⁷⁰, Oslobođilačke vojske Kosova (OVK) iz 1998. godine.⁷¹ Što se tiče sadržaja danih jednostranih izjava, neke se referiraju samo na zajednički čl. 3. Ženevskih konvencija⁷², neke i na odredbe Protokola II⁷³, a neke, pak, općenito

⁶⁵ ICJ Reports, 1974., *supra* u bilj. 62, str. 268, para. 46.

⁶⁶ Vidi u: Forsythe, D. P., *Legal Management of Internal War: The 1977 Protocol on Non-International Armed Conflicts*, *American Journal of International Law*, sv. 72, 1978., str. 274, 292.

⁶⁷ Vidi u: Sivakumaran, *op. cit.* u bilj. 30, str. 388.

⁶⁸ *Ibid.*

⁶⁹ "FMLN će osigurati da u svojim metodama ratovanja primjenjuje odredbe zajedničkog čl. 3. Ženevskih konvencija i Protokola II, uzeti u obzir potrebe većine stanovništva i braniti njihove temeljne slobode." Citirano u *Prosecutor v Tadić* (1995), *supra* u bilj. 26, para. 107.

⁷⁰ Vidi u: Sivakumaran, *op. cit.* u bilj. 30, str. 388.

⁷¹ OVK je izjavio da priznaje Ženevske i druge konvencije koje reguliraju običaje ratovanja, te da ih je spreman potpisati iako mu za to nije dana prilika. Vidi više u: Zegveld, L., *The Accountability of Armed Opposition Groups in International Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002., str. 14 *et seq.*

⁷² Kao npr. prije spomenuta izjava FLN-a iz 1956., vidi *supra* uz bilj. 66.

⁷³ Kao npr. izjava skupine *Liberation Tigers of Tamil Eelam* (LTTE) iz 1988. godine. Vidi

na odredbe međunarodnog humanitarnog prava, ne precizirajući norme pojedinih međunarodnih ugovora.⁷⁴

Znatan korak prema uključivanju samih nedržavnih aktera u proces prihvatanja međunarodnopravnih normi bilo je osnivanje nevladine međunarodne humanitarne organizacije *Geneva Call* s ciljem promicanja poštovanja međunarodnih humanitarnih normi u oružanim sukobima od strane nedržavnih aktera, u početku samo u svrhu promicanja zabrane postavljanja protupješačkih mina.⁷⁵ Organizacija *Geneva Call* osnovana je na poticaj konferencije održane u ožujku 2000. godine, a što je najvažnije, na njoj su osim predstavnika država sudjelovale i vođe nekih nedržavnih aktera, aktivisti za zabranu polaganja protupješačkih mina te međunarodni pravni stručnjaci.⁷⁶

Kao ključni instrument u postizanju cilja da se nedržavni akteri potaknu na jednostrano i dobrovoljno preuzimanje obveze poštovanja međunarodnih humanitarnih standarda pod okriljem organizacije *Geneva Call* usvojene su Izjave o obvezivanju (*Deeds of Commitment*). Riječ je o izjavama koje su vezane uz poštovanje određenih humanitarnih normi i prihvaćanje odgovornosti pred javnošću za preuzete obveze. Do sada su u okviru *Geneva Calla* usvojena tri takva dokumenta: Izjava o obvezivanju prihvaćanjem potpune zabrane protupješačkih mina i suradnjom u Akciji protiv mina iz 2000., Izjava o obvezivanju za zaštitu djece od učinaka oružanog sukoba iz 2010. te Izjava o obvezivanju o zabrani seksualnog nasilja u situacijama oružanog sukoba i o eliminaciji rodne diskriminacije iz 2012. godine. Neki od nedržavnih aktera koji su potpisali jednu ili više spomenutih izjava su: *National Socialist Council of Nagalim* (NSCN-IM) iz Indije, koji je 2015. potpisao Izjavu o obvezivanju o zabrani seksualnog nasilja; *Sudan People's Liberation Movement* (SPLM) iz Sudana, koji se Izjavom iz 2015. obvezao poštovati zabranu korištenja djece u neprijateljstvima, a 2013. potpisao je Izjavu o obvezivanju prihvaćanjem potpune zabrane protupješačkih mina; *Kurdistan*

Extrajudicial, Summary or Arbitrary Executions: Report of the Special Rapporteur, Mr. Bacre Waly Ndiaye Submitted Pursuant to Commission on Human Rights Resolution 1997/61. UN Doc. E/CN.4/1998/68Add.2, 1998.

⁷⁴ Kao npr. izjava skupine *Ejército de Liberación Nacional* (ELN) u Kolumbiji iz 1995. godine. Vidi u: Mack, M., *Increasing Respect for International Humanitarian Law in Non-International Armed Conflicts*, ICRC, Ženeva, 2008., str. 20.

⁷⁵ Opširnije o osnivanju i djelovanju *Geneva Call* vidi u: Clapham, *op. cit.* u bilj. 12, str. 291 – 299.

⁷⁶ Od naoružanih skupina čiji su predstavnici sudjelovali na konferenciji u Ženevi spomenimo filipinsku skupinu *Moro Islamic Liberation Front* (MILF), *Kurdistan Worker's Party* (PKK) i *Sudan Peoples's Liberation Army* (SPLA). Više o radu, ciljevima i postignućima *Geneva Call* vidi na internetskoj stranici <http://www.genevacall.org> (1. prosinca 2017.).

Freedom Party (PAK), koji je 2015. potpisao sve tri izjave o obvezivanju. Izjave o obvezivanju potpisale su i skupine *Party for the Liberation of the Hutu People – National Liberation Forces* (Palipehutu-FNL) iz Burundija, *Alliance des Patriotes pour un Congo Libre et Souverain* (APCLS) iz Konga, 15-ak naoružanih skupina iz Somalije, nekoliko skupina iz Sudana, Indije, Filipina, Irana, Libanona, Sirije i dugih država.⁷⁷

Godišnji izvještaj *Geneva Calla* iz 2016. godine, koji sadržava analizu mjera koje je *Geneva Call* poduzeo u kontekstu suradnje s nedržavnim akterima i njihovim upoznavanjem s normama međunarodnog humanitarnog prava o zaštiti djece u oružanim sukobima, zabrani seksualnog nasilja i rodne diskriminacije, zabrani upotrebe protupješačkih mina te prisilnog raseljavanja stanovništva pogođenog oružanim sukobima, donosi ključne rezultate svoje suradnje s nedržavnim akterima.⁷⁸ Tako se u Izvještaju navodi da je, primjerice, skupina APCLS iz Konga prihvaćajući Izjavu o obvezivanju o zaštiti djece u oružanim sukobima podigla dobnu granicu na 18 godina života za sudjelovanje u oružanom sukobu, da je počela primjenjivati mjere kako bi se osiguralo čovječno postupanje sa zarobljenicima te pošteno suđenje, te da sudjeluje u podukama iz međunarodnog humanitarnog prava.⁷⁹ Nadalje, identificirane su i određene skupine s kojima *Geneva Call* namjerava započeti, odnosno nastaviti dijalog u svrhu njihova upoznavanja s pravilima međunarodnog humanitarnog prava koja ih obvezuju u oružanim sukobima: *Sudan People's Liberation Movement-in-Opposition* (SPLM-IO) u Južnom Sudanu, *Justice and Equality Movement* (JEM), *Sudan Liberation Army-Minni Minawi* (SLM/A-MM), *Sudan Liberation Movement Army-Abdel Wahid* (SLM/A-AW), *Sudan People's Liberation Movement-North* (SPLM-N) u Sudanu, *Popular Front for the Liberation of Saguia el Hamra and Rio de Oro* (Polisario Front) u Zapadnoj Sahari. U Indiji, u kojoj civilno stanovništvo izravno stradava od posljedica oružanog sukoba između vlade i različitih nedržavnih aktera, ali i samih nedržavnih aktera međusobno, organizacija *Geneva Call* potaknula je skupinu Zomi Re-Unification Organisation (ZRO) da potpiše Izjavu o zaštiti djece u oružanim sukobima, a na području Bliskog istoka skupina *Kurdistan Free Life Party* (PJAK) iskazala je namjeru potpisivanja Izjave o zabrani seksualnog nasilja i rodne diskriminacije u 2017. godini.⁸⁰ Posebno se izražava zabrinutost zbog porasta broja nedržavnih aktera na području Sirije, u kojoj se ne nazire mogućnost postizanja skorašnjeg

⁷⁷ Za popis svih aktera koji su dali jednu ili više izjava o obvezivanju vidi *ibid.*

⁷⁸ Vidi *Geneva Call Annual Report 2016, Protecting Civilians in Armed Conflict*, https://genevacall.org/wp-content/uploads/dlm_uploads/2017/07/AnnualReport_2016_web_LR_.pdf (1. prosinca 2017.).

⁷⁹ *Ibid.*, str. 21.

⁸⁰ *Ibid.*, str. 21 – 29.

političkog sporazuma koji bi zaustavio katastrofalne posljedice humanitarne krize. Stoga su naponi koje poduzimaju aktivisti pod okriljem *Geneva Calla* usmjereni na uspostavu i nastavak dijaloga s nedržavnim akterima i podizanje njihove svijesti o dužnosti poštovanja međunarodnog humanitarnog prava, istragu o slučajevima regrutiranja djece, pružanje poduke o pravilima međunarodnog humanitarnog prava te promoviranje kampanje *Fighter not Killer* putem društvenih mreža kako bi se ublažila humanitarna kriza u toj zemlji.⁸¹

4.2. Učinkovitost obvezivanja nedržavnih aktera jednostranim izjavama

Aktivnosti međunarodnih humanitarnih i drugih nevladinih organizacija, poput *Geneva Calla*, u procesu širenja svijesti o nužnosti poštovanja pravila međunarodnog humanitarnog prava u oružanim sukobima imaju iznimnu važnost, osobito uzevši u obzir činjenicu da broj nedržavnih aktera koji preuzimaju obveze međunarodnog humanitarnog prava jednostranim izjavama kontinuirano raste. Do 2017. godine više od šezdeset nedržavnih aktera potpisalo je jednu ili više izjava o obvezivanju, prihvaćajući tako obveze o zabrani seksualnog nasilja i rodne diskriminacije, korištenja djece u neprijateljstvima, upotrebi protupješačkih mina te dužnosti suradnje s organizacijom *Geneva Call* u nadziranju poštovanja preuzetih obveza, u vidu pružanja informacija i podnošenja izvještaja o njihovu provođenju.⁸²

Nekoliko je motiva kojima se nedržavni akteri vode prilikom davanja jedne ili više izjava o obvezivanju u okviru *Geneva Calla*. Tu su, prije svega, želja da i njihovi članovi uživaju zaštitu međunarodnih humanitarnih standarda i načela; s druge strane, nedržavni akteri žele demonstrirati javnosti svoju sposobnost poštovanja načela i pravila međunarodnog humanitarnog prava, nastojanje da se provede transformiranje vlastitih kodeksa ponašanja u javnu i službeno prepoznatu obvezu kako bi se poboljšala stabilnost i kvaliteta života stanovništva koje živi na područjima pod njihovom kontrolom, želja za olakšanjem budućeg mirovnog procesa te popravljanjem njihove reputacije u javnosti.⁸³ Dobrovoljna odluka nedržavnih aktera da svoje aktivnosti vode sukladno normama međunarodnog humanitarnog prava jedan je od načina za postizanje nabrojanih ciljeva.

⁸¹ *Ibid.*, str. 32.

⁸² Za izjave nekih od nedržavnih aktera potpisnika izjava vidi *supra*, uz bilj. 76.

⁸³ Vidi <http://www.genevacall.org/who-we-are/faqs/#faq-4> (1. prosinca 2017.). Slično i Clapham, A., *Non-State Actors*, u: Clapham, A. (ur.), *Human Rights and Non-State Actors*, An Elgar Research Collection, Cheltenham, UK/Northampton, MA, USA, 2013., str. 22.

Da bi jednostrane izjave zaista i polučile određeni međunarodnopravni učinak, ključna je dobra vjera davatelja izjave koja se predmnijeva. Naime, bez dobre vjere pri davanju izjave nije moguće računati i na zadobivanje povjerenja onih subjekata kojima su izjave upućene, koji tako stječu ovlaštenje zahtijevati da se u izjavama preuzete obveze i poštuju.⁸⁴ Na taj način nastaje odnos reciprociteta između nedržavnih aktera i adresata njihovih izjava, što svakako može imati pozitivan utjecaj na stvaranje osjećaja odgovornosti nedržavnih aktera u pogledu poštovanja određenih međunarodnopravnih pravila, kao i na ostvarivanje bolje i učinkovitije zaštite onih kojima je u oružanim sukobima ta zaštita najpotrebnija.

Iako pri davanju jednostranih izjava postoji realan rizik da nedržavni akteri postupaju skrivajući svoje prave namjere koje su možda usmjerene isključivo na postizanje određenih političkih ciljeva, a ne na poštovanje humanitarnih načela i standarda, proces koji potiče nedržavne aktere da daju jednostrane izjave može ipak pozitivno djelovati na njihovu svijest o tome da su sve stranke nemeđunarodnih oružanih sukoba, dakle i oni sami, dužne poštovati međunarodnopravne norme te da će u slučaju njihova nepoštovanja snositi međunarodnopravnu odgovornost.⁸⁵ No, bez obzira na sadržaj obveza preuzetih jednostranim izjavama, nedržavni akteri ne mogu izbjeći odgovornost za one obveze koje nisu tim izjavama preuzeli s obzirom na to da i dalje ostaju vezani postojećim običajnopравnim normama međunarodnog humanitarnog prava, osobito onima koje su stekle status kogentnih normi.⁸⁶

Obveza suradnje nedržavnih aktera s organizacijom *Geneva Call* i drugim s njom povezanim nezavisnim međunarodnim i nacionalnim organizacijama na koju se nedržavni akteri obvezuju potpisivanjem jedne ili više izjava o obvezivanju, također može služiti kao jamstvo da će se davatelji izjave zaista i pridržavati preuzetih obveza.⁸⁷ Štoviše, nedržavni akteri obvezuju se kao davatelji

⁸⁴ Vidi ICJ Reports, 1974., *supra* u bilj. 62, str. 268, para. 46.

⁸⁵ Mack, *op. cit.* u bilj. 74, str. 19 – 20.

⁸⁶ *Ibid.*, str. 20 – 21. Slično i Ryngaert, Van de Meulebroucke, *op. cit.* u bilj. 42, str. 447.

⁸⁷ Prema čl. 3. Izjave o obvezivanju o potpunoj zabrani protupješačkih mina suradnja podrazumijeva nadzor koji uključuje posjete i inspekcije na svim područjima na kojima bi se mogle nalaziti protupješačke mine, kao i pružanje nužnih informacija i izvještaja u duhu transparentnosti i odgovornosti, http://genevacall.org/wp-content/uploads/dlm_uploads/2013/12/DoC-Banning-anti-personnel-mines.pdf (1. prosinca 2017.). Istu odredbu sadržava i odredba čl. 9. Izjave za zaštitu djece od učinaka oružanog sukoba, http://genevacall.org/wp-content/uploads/dlm_uploads/2013/12/DoC-Protecting-children-in-armed-conflict.pdf (1. prosinca 2017.). Slično i odredba čl. 8. Izjave o zabrani seksualnog nasilja u situacijama oružanog

izjave izdavati naredbe i smjernice zapovjednicima i drugim svojim članovima u svrhu učinkovitog provođenja preuzetih obveza, uključujući provedbu mjera za širenje informacija i obučavanja, odnosno disciplinskog sankcioniranja svojih članova u slučajevima kršenja tih obveza.⁸⁸ Osim toga, pritisak javnosti u slučaju kršenja međunarodnog humanitarnog prava također je relevantan čimbenik u utvrđivanju odgovornosti nedržavnih aktera, pogotovo onih skupina koje teže javnom prihvaćanju svoje politike i ciljeva kao legitimnih.⁸⁹ Jednostrane izjave pokazatelj su da barem kod nekih nedržavnih aktera raste svijest o pravilima i načelima međunarodnog humanitarnog prava kao obvezujućim standardima ponašanja svih stranaka nemeđunarodnih oružanih sukoba, posljedica čega je i jačanje svijesti o njihovoj izravnoj međunarodnoj odgovornosti za kršenje tih pravila međunarodnog prava. Tome svakako doprinosi i uvrštavanje u jednostranu izjavu odredaba o disciplinskom sankcioniranju onih članova skupine koji prekrše preuzete obveze.⁹⁰

5. ZAKLJUČAK

Nedržavni akteri kao stranke nemeđunarodnih oružanih sukoba nedvojbeno su nositelji prava i obveza međunarodnog humanitarnog prava utjelovljenog u odredbama zajedničkog čl. 3. Ženevskih konvencija te Protokola II, koji se odnosi na zaštitu žrtava tih sukoba. I teorija i sudska praksa potvrdile su da ta pravila, barem većina njih, svoje temelj nalaze u običajnom pravu, odnosno da su ona običajnoppravna pravila u nastajanju ili su, pak, odraz općih načela

sukoba i za eliminaciju rodne diskriminacije, http://genevacall.org/wp-content/uploads/dlm_uploads/2013/12/DoC-Prohibiting-sexual-violence-and-gender-discrimination.pdf (1. prosinca 2017.). Kao primjer izvještaja *Geneva Call* o nadzoru nad poštovanjem Izjave o zabrani protupješačkih mina vidi *New Humanitarian Mechanism for Rebel Groups Successfully Tested in the Philippines: International Mission Meets with MILF Leaders in Mindanao and Manila, Geneva Call, 2002.*, <http://www.genevacall.org/new-humanitarian-mechanism-rebel-groups-succesfully-tested-philippines-international-mission-meets-milf-leaders-mindanao-manila/> (1. prosinca 2017.).

⁸⁸ Vidi čl. 4. Izjave o potpunoj zabrani protupješačkih mina, čl. 8. Izjave o zaštiti djece od učinaka oružanog sukoba i čl. 7. Izjave o zabrani seksualnog nasilja u situacijama oružanog sukoba i za eliminaciju rodne diskriminacije. Sve tri izjave dostupne su na internetskim stranicama, *ibid.*

⁸⁹ Clapham, *op. cit.* u bilj. 12, str. 296.

⁹⁰ Tako, na primjer, La Rosa, A.-M.; Wuerzner, C., *Armed Groups, Sanctions and the Implementation of International Humanitarian Law*, *International Review of the Red Cross*, sv. 90, 2008., str. 332.

prava.⁹¹ Osim toga, svrha navedenih pravila o postupanju u oružanim sukobima jest i poštovanje elementarnih zakona čovječnosti.⁹² Iako samo države mogu postati strankama Ženevskih konvencija i Protokola II, što upućuje na neravnopravni položaj nedržavnih aktera u kreiranju pravnih pravila koja se na njih odnose, nedržavnim su akterima na raspolaganju drugi instrumenti s pomoću kojih mogu izraziti svoj pristanak da budu vezani tim pravilima. Tako međunarodno pravo priznaje određenim nedržavnim akterima sposobnost ulaženja u ugovorne odnose s državama i drugim nedržavnim akterima koji se, pod određenim pretpostavkama, mogu smatrati međunarodnim ugovorima, nedvojbeno obvezujućima za sve njihove stranke.

Osim toga, temelj obvezivanja pravilima međunarodnog humanitarnog prava također mogu biti i jednostrane izjave koje, dane u dobroj vjeri i pod određenim drugim okolnostima, mogu imati pravno obvezujući učinak za nedržavne aktere koji na taj način izražavaju svoju spremnost i volju u svojem se djelovanju voditi humanitarnim standardima i pravilima međunarodnog prava. Vrijednost jednostranih izjava očituje se u samom nastojanju i inicijativi nedržavnih aktera kao stranaka nemeđunarodnih oružanih sukoba da, očekujući primjenu međunarodnopravnih standarda i od druge zaraćene stranke, bila to država ili drugi nedržavni akteri, i oni sami u javnosti pokažu da je njihovo djelovanje u skladu s temeljnim međunarodnim humanitarnim načelima, pribavljajući pritom podršku ne samo lokalne zajednice i utječući na podizanje vlastita ugleda na međunarodnoj razini.

LITERATURA

- Akande, D., *Classification of Armed Conflicts: Relevant Legal Concepts*, u: Wilmshurst, E. (ur.), *International Law and the Classification of Conflicts*, Oxford University Press/Chatham House, Oxford, 2012., str. 32 – 79.
- Andrassy, J.; Bakotić, B.; Seršić, M.; Vukas, B., *Međunarodno pravo*, sv. 1, Školska knjiga, Zagreb, 2010.
- Andreopoulos, G. J., *On the Accountability of Non-State Armed Groups*, u: Andreopoulos, G. J.; Kabasakal Arat, Z. F.; Juviler, P. (ur.), *Non-State Actors in the Human Rights Universe*, Kumarian Press Inc., Bloomfield, SAD, 2006., str. 141 – 163.
- Cassese, A., *International Law*, 2. izd., Oxford University Press, Oxford, 2005.
- Cassese, A., *The Special Court and International Law: The Decision Concerning the Lomé Agreement Amnesty*, *Journal of International Criminal Justice*, sv. 2, 2004., str. 1130 – 1140.

⁹¹ Vidi *supra* uz bilj. 24 – 29.

⁹² Vidi *supra* uz bilj. 24.

- Cassese, A., *The Status of Rebels under the 1977 Geneva Protocols on Non-International Armed Conflicts*, International and Comparative Law Quarterly, sv. 30, 1981., str. 416 – 439.
- Clapham, A., *Human Rights Obligations of Non-State Actors*, The Collected Courses of the Academy of European Law, Oxford University Press, Oxford, 2006.
- Clapham, A., *Non-State Actors*, u: Clapham, A. (ur.), *Human Rights and Non-State Actors*, An Elgar Research Collection, Cheltenham, UK/Northampton, MA, USA, 2013., str. 3 – 24.
- Cullen, A., *The Concept of Non-International Armed Conflict in International Humanitarian Law*, Cambridge University Press, Cambridge *et al.*, 2010.
- Forsythe, D. P., *Legal Management of Internal War: The 1977 Protocol on Non-International Armed Conflicts*, American Journal of International Law, sv. 72, 1978., str. 272 – 295.
- Henckaerts, J.-M.; Doswald-Beck, L., *Study on International Customary Humanitarian Law: A Contribution to the Understanding and Respect for the Rule of Law in Armed Conflict*, International Review of the Red Cross, sv. 87, 2005., str. 175 – 212.
- Josselin, D.; Wallace, W. (ur.), *Non-State Actors in World Politics*, Palgrave, Basingstoke *et al.*, 2001.
- Koojijmans, P. H., *The Security Council and Non-State Entities as Parties to Conflicts*, u: Wellens, K. (ur.), *International Law: Theory and Practice, Essays in Honour of Eric Suy*, Martinus Nijhoff Publishers, The Hague *et al.*, 1998., str. 333 – 346.
- Lapaš, D.; Šošić, T. M. (ur.), *Međunarodno javno pravo – izbor dokumenata*, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 2005.
- La Rosa, A.-M.; Wuerzner, C., *Armed Groups, Sanctions and the Implementation of International Humanitarian Law*, International Review of the Red Cross, sv. 90, 2008., str. 327 – 341.
- Lauterpacht, H., *Recognition in International Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 1947.
- Mack, M., *Increasing Respect for International Humanitarian Law in Non-International Armed Conflicts*, ICRC, Ženeva, 2008.
- Pictet, J. (ur.), *The Geneva Conventions of 12 August 1949, Commentary: First Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field*, ICRC, Geneva, 1952.
- Reinisch, A., *The Changing International Legal Framework for Dealing with Non-State Actors*, u: Alston, Ph. (ur.), *Non-State Actors and Human Rights*, Oxford University Press, Oxford, 2005. str. 37 – 89.

- Roucounas, E., *Non-State Actors: Areas of International Responsibility in Need of Further Exploration*, u: Ragazzi, M. (ur.), *International Responsibility Today: Essays in Memory of Oscar Schachter*, Martinus Nijhoff Publishers, Leiden/Boston, 2005., str. 391 – 404.
- Ryngaert, C., *Non-State Actors in International Humanitarian Law*, u: D'Aspremont, J. (ur.), *Participants in International Legal System: Multiple Perspectives on Non-State Actors in International Law*, Routledge, London/New York, 2011., str. 284 – 294.
- Ryngaert, C.; Van de Meulebroucke, A., *Enhancing and Enforcing Compliance with International Humanitarian Law by Non-State Armed Groups: An Inquiry into Some Mechanisms*, *Journal of Conflict and Security Law*, sv. 16, 2012., str. 443 – 472.
- Shaw, M. N., *International Law*, 6. izd., Cambridge University Press, Cambridge, 2008.
- Sivakumaran, S., *Binding Armed Opposition Groups*, *International and Comparative Law Quarterly*, sv. 55, 2006., str. 369 – 394.
- Zegveld, L., *The Accountability of Armed Opposition Groups in International Law*, Cambridge University Press, Cambridge, 2002.

IZVORI

- Agreement for a Ceasefire in the Democratic Republic of the Congo*, UNTS, sv. 2312, 2005., str. 255.
- Agreement on Human Rights Signed at San José on 26 July 1990*, UN Doc. A/44/971, S/21541, 1990.
- Bečka konvencija o pravu međunarodnih ugovora, usvojena 23. svibnja 1969., stupila na snagu 27. siječnja 1980., UNTS, sv. 1155, 1980., str. 331; *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 16, 1993.
- Comprehensive Agreement on Respect for Human Rights and International Humanitarian Law*, <http://peacebuilderscommunity.org/documents/CARHRIHL.pdf>
- Corfu Channel Case, Judgement of April 9th, 1949 (United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland v Albania)*, Judgement, ICJ Reports, 1949., str. 4.
- Dopunski protokol Ženevskim konvencijama od 12. kolovoza 1949. o zaštiti žrtava međunarodnih oružanih sukoba (Protokol I), usvojen 8. lipnja 1977., stupio na snagu 7. prosinca 1978., UNTS, sv. 1125, 1979., str. 3; *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 5, 1994.
- Dopunski protokol Ženevskim konvencijama od 12. kolovoza 1949. o zaštiti žrtava nemeđunarodnih oružanih sukoba (Protokol II), usvojen 8. lipnja 1977., stupio na snagu 7. prosinca 1978., UNTS, sv. 1125, 1979., str. 609; *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 5, 1994.

Extrajudicial, Summary or Arbitrary Executions: Report of the Special Rapporteur, Mr. Bacre Waly Ndiaye Submitted Pursuant to Commission on Human Rights Resolution 1997/61, UN Doc. E/CN.4/1998/68Add.2, 1998.

First Report of the Committee, Non-State Actors In International Law: Aims, Approach and Scope of Project and Legal Issues, International Law Association, The Hague Conference (2010), International Law Association Reports on Conferences, sv. 74, 2010.

General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina, sporazum potpisan 14. prosinca 1995. godine u Parizu, tekst dostupan na internetskoj stranici Ureda visokog povjerenika za BiH http://www.ohr.int/?page_id=1252

Geneva Call, <http://www.genevacall.org>

International Committee of the Red Cross, <http://www.icrc.org>

Letter Dated 17 May 1991 from the Chargé d'Affaires a. i. of the Permanent Mission of Angola to the United Nations Addressed to the Secretary-General, UN Doc. S/22609, 1991.

Military and Paramilitary Activities in and against Nicaragua (Nicaragua v United States of America), Merits, Judgement, ICJ Reports, 1986., str. 14.

New Humanitarian Mechanism for Rebel Groups Successfully Tested in the Philippines: International Mission Meets with MILF Leaders in Mindanao and Manila, Geneva Call, 2002., <http://www.genevacall.org/new-humanitarian-mechanism-rebel-groups-succesfully-tested-philippines-international-mission-meets-milf-leaders-mindanao-manila/>

Non-State Actors in International Law: Lawmaking and Participation Rights, International Law Association, Sofia Conference (2012), International Law Association Reports on Conferences, sv. 75, 2012.

N'Sele Ceasefire Agreement between the Government of the Rwandese Republic and the Rwandese Patriotic Front, as Amended at Gbadolite, 16 September 1991, and at Arusha, 12 July 1992, http://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/RW_920712_N%27seleCeasefire.pdf

Nuclear Tests (Australia v France), Judgement, ICJ Reports, 1974., str. 253.

Prosecutor v Duško Tadić, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, Case No. IT-94-I-AR72, 1995.

Prosecutor v Jean-Paul Akayesu, Trial Chamber Judgement, Case No. ICTR-96-4-T, 1998.

Prosecutor v Morris Kallon and Brima Bazzy Kamara, Decision on Challenge to Jurisdiction: Lomé Accord Amnesty, Case No. SCSL-04-16-PT-033, 2004.

- Protocol of Agreement between the Government of the Republic of Rwanda and the Rwandese Patriotic Front on the Rule of Law*, http://www.peacemaker.un.org/document-search?field_pacountry_tid=rwanda&=
- Report of International Commission of Inquiry on Darfur to the United Nations Secretary-General, Pursuant to Security Council Resolution 1564 of 18 September 2004 (2005)*, u: *Letter Dated 31 January 2005 from the Secretary-General Addressed to the President of the Security Council*, UN Doc. S/2005/60, 2005.
- Resolutions – Institut de Droit International*, <http://www.idi-iil.org/en/publications-par-categorie/resolutions/>
- The Application of International Humanitarian Law and Fundamental Human Rights in Armed Conflicts in which Non-State Entities are Parties*, Institut de Droit International, Session of Berlin, 1999., http://www.idi-iil.org/app/uploads/2017/06/1999_ber_03_en.pdf
- The Sierra Leone Web, Peace Agreement between the Government of Sierra Leone and the Revolutionary United Front of Sierra Leone*, <http://www.sierra-leone.org/lomeaccord.html>
- Third Report Prepared by the Co-Rapporteurs, Cedric Ryngaert and Jean D’Aspremont*, International Law Association, Washington Conference (2014), International Law Association Reports on Conferences, sv. 76, 2014.
- Yearbook of International Law Commission*, UN Doc. A/CN.4/Ser.A/1966/Add.1, 1966., sv. II.
- Ženevska konvencija o postupanju s ratnim zarobljenicima, usvojena 12. kolovoza 1949., stupila na snagu 21. listopada 1950., *UNTS*, sv. 75, 1950., str. 13; *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 5, 1994.
- Ženevska konvencija o zaštiti građanskih osoba u vrijeme rata, usvojena 12. kolovoza 1949., stupila na snagu 21. listopada 1950., *UNTS*, sv. 75, 1950., str. 287; *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 5, 1994.
- Ženevska konvencija za poboljšanje položaja ranjenika i bolesnika u oružanim snagama u ratu, usvojena 12. kolovoza 1949., stupila na snagu 21. listopada 1950., *UNTS*, sv. 75, 1950., str. 31; *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 5, 1994.
- Ženevska konvencija za poboljšanje položaja ranjenika, bolesnika i brodolomaca oružanih snaga na moru, usvojena 12. kolovoza 1949., stupila na snagu 21. listopada 1950., *UNTS*, sv. 75, 1950., str. 85; *Narodne novine – Međunarodni ugovori*, br. 5, 1994.

Summary

Rutvica Rusan Novokmet *

THE MODALITIES OF EXPRESSING CONSENT BY NON-STATE ACTORS TO BE BOUND BY THE RULES OF INTERNATIONAL HUMANITARIAN LAW

The author of this paper analyzes the concept and the legal status of non-State actors as parties to non-international armed conflicts. A special emphasis is placed on common Article 3 of the four Geneva Conventions for the protection of victims of war of 1949, as well as on the Protocol Additional to the Geneva Conventions of 1949, and Relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II) of 1977 – the fundamental legal framework that regulates conduct of all parties to non-international armed conflicts. Notwithstanding the fact that these international instruments equally bind both States as well as non-State actors as parties to non-international armed conflicts, the legal position of non-State actors, compared to States, is not identical. Moreover, non-State actors cannot become parties to the aforementioned international agreements. In such a context, the author introduces alternative mechanisms (the conclusion of other international agreements, making unilateral declarations or Deeds of Commitment) which non-State actors can use to express their will and consent to be bound by the rules of international humanitarian law. The author concludes that such mechanisms may produce positive effects on non-State actors' awareness of their responsibility for violations of those rules.

Keywords: non-State actors, the Geneva Conventions of 1949, the Protocol Additional to the Geneva Conventions of 1949, and Relating to the Protection of Victims of Non-International Armed Conflicts (Protocol II) of 1977, unilateral declarations, responsibility of non-State actors

* Rutvica Rusan Novokmet, Ph. D., Postdoctoral Researcher, Faculty of Law, University of Zagreb, Trg Republike Hrvatske 14, Zagreb; rrusan@pravo.hr; ORCID ID: orcid.org/0000-0002-6235-1012

